

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Вищого навчального закладу
«Національна академія управління»*

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук Паризького Ігоря Володимировича на дисертацію Белякова Максима Сергійовича «Правові засади екологічної стандартизації в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної проблематики наукового дослідження

Актуальність проблематики наукового дослідження М.С.Белякова «Правові засади екологічної стандартизації в Україні» зумовлена необхідністю вдосконалення діючого в Україні механізму екологічної стандартизації, покликаної покращити стан екології в Україні, зокрема, зменшити забруднення повітря, води та ґрунту, захистити рідкісні види тварин і рослин, спонукати суб'єктів підприємницької діяльності переходити на екологічно чистіші технології тощо. Обрана проблематика має вагоме значення як для науки екологічного права, так і для правозастосовної практики, оскільки екологічна стандартизація сприяє збереженню природи та здоров'я людей.

Актуальність наукового дослідження посилюється і тим, що чинне нормативне регулювання інституту екологічної стандартизації в Україні не позбавлене нормативних прогалин та законодавчих дефектів. Це зумовлює виникнення проблем при його застосуванні, що загалом призводить до існування ризиків неналежного виконання завдань, які стоять перед екологічною стандартизацією.

Крім того, варто зауважити, що у сучасній доктрині екологічного права недостатньо комплексних наукових досліджень, присвячених саме екологічній стандартизації, особливостям реалізації в межах неї відповідних правовідносин щодо створення екологічних стандартів. У цьому контексті дисертаційна робота є своєчасною та такою, що відповідає актуальним потребам науки і практики, оскільки спрямована на формування цілісного наукового підходу до визначення правових засад екологічної стандартизації та вироблення пропозицій щодо вдосконалення положень чинного законодавства України.

Важливим чинником актуальності теми виступає й є необхідність вдосконалення екологічної стандартизації в аспекті гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу. В умовах отримання Україною статусу кандидата та розгортання переговорів про членство в ЄС, виникає потреба в теоретичному обґрунтуванні моделей імплементації європейських екологічних директив у внутрішнє законодавство. Вважаємо, що саме національна правова наука повинна запропонувати шляхи такої імплементації з урахуванням специфіки національної правової доктрини. Таким чином, дисертація виконує важливу функцію адаптації та гармонізації національного права із важливими положеннями Європейського Союзу.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Подана дисертація характеризується високим науковим рівнем, що проявляється як у глибині теоретичного аналізу, так і в здатності поєднати доктринальні положення науки екологічного права з актуальними потребами правозастосовної практики. У роботі простежується належний рівень володіння методологією наукового пізнання, коректне використання категоріального апарату, системний підхід до аналізу нормативних положень законодавства про стандартизацію, а також належне опрацювання наукових джерел та сучасних доктринальних підходів щодо проблематики екологічної стандартизації в Україні.

Високий науковий рівень дисертації підтверджується також її чіткою структурною логікою та внутрішньою узгодженістю змісту. Структура роботи є послідовною та побудована таким чином, що кожний наступний підрозділ логічно продовжує і розвиває попередній, забезпечуючи цілісне сприйняття досліджуваної проблематики. Автором вдало визначено концептуальні засади дослідження, сформовано належне теоретичне підґрунтя для належного аналізу питань екологічної стандартизації, виокремлено та аргументовано ключові проблеми у регулювання екологічної стандартизації.

Позитивно характеризує дисертацію і те, що здобувач не обмежується виключно теоретичним описом нормативних положень, а здійснює їх критичне осмислення, виявляє прогалини та суперечності чинного законодавства, формулює власні науково обґрунтовані висновки та пропозиції щодо його вдосконалення. Такий підхід свідчить про належний рівень наукової зрілості автора, самостійність наукового мислення та вміння здійснювати комплексний аналіз складних правових явищ.

Основні положення дисертації М.С.Белякова доповідалися і були предметом обговорення на науково-практичних конференціях та круглих столах, зокрема на Міжнародній науково-практичній конференції «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 14-15 липня 2017 р.), VIII Міжнародному правничому форумі «Права людини та публічне врядування» (м. Львів, 30 травня 2025 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану» (м. Кропивницький, 7 жовтня 2025 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific trends in the development of modern technologies and inventions» (м. Прага Чеська Республіка, 06-08 жовтня 2025 р.).

Наукові публікації М.С.Белякова повною мірою відображають основні положення та результати дисертації. Опубліковані праці присвячені окремим аспектам екологічної стандартизації, зокрема питанням правової природи екологічної стандартизації в Україні, поняттю, ознаками та видам екологічних стандартів, організаційно-правовому механізму екологічної стандартизації в Україні. Проаналізовані публікації М.С.Белякова засвідчують належний рівень апробації результатів дослідження, їх наукову обґрунтованість та відповідність

тематичі дисертаційної роботи.

Наукова новизна представлених результатів

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є системною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові результати у вигляді комплексу наукових висновків щодо правових засад екологічної стандартизації в Україні. Отримані наукові положення відповідають ознакам наукової новизни. Зокрема, здобувачем уперше:

- розглянуто екологічну стандартизацію як різновид екологічного процесу та запропоновано під екологічною стандартизацією у правовому її значенні розуміти сукупність еколого-правових правовідносин, які регулюються нормами екологічного процесуального права, послідовно виникають між визначеними законодавством суб'єктами (центральною органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації та реалізує її, національним органом стандартизації, технічними комітетами стандартизації, підприємствами, установами та організаціями) у зв'язку з їх діяльністю щодо установавання нормативних 20 положень і спрямовані на досягнення оптимального ступеня впорядкованості об'єктів екологічного права;

- запропоновано визначати ієрархію доказовості щодо небезпечності нехарчової продукції в частині стандартів, а саме: 1) регіональні стандарти щодо забезпечення безпечності продукції відповідно до міжнародних договорів України; 2) національні стандарти інших держав щодо забезпечення безпечності продукції, гармонізовані з відповідними європейськими та міжнародними стандартами відповідно до міжнародних договорів; 3) стандарти України щодо забезпечення безпечності продукції (крім національних, що гармонізовані з відповідними європейськими);

- запропоновано розробити комплексний національний стандарт «Система охорони та захисту лісових ресурсів в Україні». Він повинен обов'язково містити: 1) оновлену екологічну та лісову термінологію; 2) основні засади системи управління в лісовій сфері; 3) основні механізми раціонального та екологічно обґрунтованого ведення лісового господарства; 4) алгоритм визначення шкоди, завданої лісовому фонду з використанням спеціальних формул та коефіцієнтів, що максимально враховують якісні та 21 кількісні показники лісових ресурсів; 5) передові способи боротьби зі спробами неправомірної експлуатації лісу тощо.

В межах дослідження було удосконалено:

- поняття екологічного стандарту. Було запропоновано під екологічним стандартом розуміти не обов'язковий для виконання нормативний документ, який містить інформацію стосовно режиму використання й охорони природних ресурсів, вимог щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, методів контролю за станом навколишнього природного середовища, інших питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища та використанням і відтворенням природних ресурсів чи

екологічної безпеки, є таким, що розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, і встановлює призначені для загального і багаторазового використання інструкції, правила або характеристики, який, однак, стає обов'язковим для виконання у разі встановлення його обов'язковості нормативно-правовими актами, зокрема, коли посилання на нього містяться у відповідних технічних регламентах.

Також під час дослідження набули подальшого розвитку:

- ознаки екологічного стандарту, які визначено такими: 1) є нормативним документом; 2) заснований на консенсусі; 3) приймається лише визнаним органом; 4) зазвичай не є нормативно-правовим актом та не є обов'язковим для застосування;

- положення щодо здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю національного органу стандартизації в порядку, передбаченому законодавством. Обґрунтована доцільність надати повноваження щодо здійснення такого нагляду (контролю) за діяльністю національного органу стандартизації Міністерству економіки, довкілля та сільського господарства України.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

Поставлене у дисертації наукове завдання виконано у повному обсязі. М.С.Беляковим здійснено комплексне дослідження правових засад екологічної стандартизації в Україні, розкрито їх теоретичні та практичні проблеми, визначено особливості нормативного регулювання положень про екологічну стандартизацію, а також сформульовано низку науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства про стандартизацію. Зміст дисертації свідчить про досягнення поставленої мети та належне вирішення визначених автором дослідницьких завдань.

Робота демонструє належний рівень оволодіння здобувачем методології наукових досліджень. Сукупність використаних у дисертації методів наукового пізнання підібрана відповідно до поставленої мети та завдань дослідження, що забезпечило комплексний і всебічний аналіз проблематики екологічної стандартизації в Україні. Використання загальнонаукових і спеціальних методів дозволило автору послідовно дослідити нормативні положення, доктринальні підходи та практичні аспекти реалізації відповідного інституту, що позитивно позначилося на обґрунтованості сформульованих висновків і пропозицій.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження

Викладені в дисертації висновки та пропозиції, що мають як теоретичне, так і практичне значення, можуть бути використані у: 1) науково-дослідницьких цілях – для подальших наукових досліджень щодо правових засад екологічної стандартизації в Україні; 2) нормотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України в частині правового

регулювання екологічної стандартизації та підготовки проєктів нормативних актів, що врегульовують екологічну стандартизацію; 3) правозастосуванні – під час застосування норм права, які регулюють екологічну стандартизацію в Україні; 4) освітньому процесі – при викладанні освітніх компонентів: «Екологічне право та сталий розвиток», «Екологічна безпека Сталого розвитку» тощо.

Оцінка змісту дисертації

У розділі 1 роботи досліджено теоретико-правові засади екологічної стандартизації в Україні.

Автором доведено, що категорія «екологічний стандарт» є похідною від загального поняття «стандарт». Зважаючи на відсутність легального визначення цього терміну в чинному законодавстві, автором правильно було взято за основу вже нечинну на даний час нормативно-правову базу, яка слугує підґрунтям для розвитку вітчизняної доктрини. На позитивну оцінку заслуговує запропонований автором підхід до порівняння дефініцій «стандарту в галузі охорони навколишнього природного середовища» та «стандарту екологічної безпеки», визначивши екологічний стандарт як родову категорію. Останню також структуровано за трьома ключовими підсистемами (видами): 1) стандарти в галузі забезпечення екологічної безпеки; 2) стандарти в галузі охорони навколишнього природного середовища; 3) стандарти в галузі використання природних ресурсів.

На позитивну оцінку заслуговує дослідження автором ознак екологічних стандартів. Здобувачем цілком правильно зауважено, що окремий екологічний стандарт може поєднувати ознаки кількох або всіх зазначених підсистем. З-поміж сутнісних характеристик екологічних стандартів виокремлено їхню документальну форму, консенсусний характер, затвердження уповноваженим органом, а також необов'язковість виконання. Додатково у дослідженні систематизовано існуючі класифікації цих стандартів.

Також варто підтримати сформульовану автором дефініцію екологічного стандарту. Під цим поняттям здобувач цілком правильно запропонував розуміти необов'язковий для виконання нормативний документ, який містить інформацію стосовно режиму використання й охорони природних ресурсів, вимог щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища, методів контролю за станом навколишнього природного середовища, інших питань, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища та використанням і відтворенням природних ресурсів чи екологічної безпеки, є таким, що розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, і встановлює призначені для загального і багаторазового використання інструкції, правила або характеристики, який, однак, стає обов'язковим для виконання у разі встановлення його обов'язковості нормативно-правовими актами, зокрема, коли посилання на нього містяться у відповідних технічних регламентах.

Автором доведено, що категорія «екологічна стандартизація»

співвідноситься із загальним поняттям «стандартизація» як видове з родовим.

Також у розділі 1 дослідженні проаналізовано наукові та нормативні підходи до трактування категорій «стандартизація» та «екологічна стандартизація». Обґрунтовано, що для правового аналізу найбільш доцільно розглядати стандартизацію саме як специфічний вид діяльності. У роботі детально вивчено мету, функції та об'єкти екологічної стандартизації.

У розділі 2 здобувачем досліджено організаційно-правові засади екологічної стандартизації в Україні.

Визначено, що суб'єктами, які загалом складають організаційно-правовий механізм екологічної стандартизації в Україні, є: 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації; 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації; 3) національний орган стандартизації; 4) технічні комітети стандартизації; 5) підприємства та організації, що здійснюють стандартизацію. Кожний з цих суб'єктів займає своє правове становище в організаційно-правовому механізмі екологічної стандартизації в Україні.

Варто підтримати висновок дисертанта про необхідність вирішення проблеми співвідношення повноважень між національним органом стандартизації та технічними комітетами у зв'язку з існуванням корупційних ризиків та незацікавленості національного органу стандартизації у розвитку технічних комітетів внаслідок «конфлікту повноважень». Вважаємо, що запропонована автором пропозиція про передачу окремих повноважень національного органу стандартизації керівній раді цього органу або ж Міністерству економіки, довкілля та сільського господарства України виглядає слушною. Слід підтримати також висновок про доцільність надання зазначеному міністерству повноважень щодо здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю національного органу стандартизації.

Обґрунтованим є також висновок автора, що правовим результатом екологічної стандартизації в Україні є система екологічних стандартів.

На позитивну оцінку заслуговує аналіз у розділі 2 роботи правової природи юридичної відповідальності у сфері екологічної стандартизації. Автор цілком слушно виходить з того, що виокремлення екологічно-правової відповідальності не створює нової форми юридичної відповідальності. Цілком обґрунтовано в межах юридичної відповідальності у сфері екологічної стандартизації досліджено різні види відповідальності, причому найбільше уваги приділено адміністративній відповідальності.

Також визначено та досліджено сукупність комплексних напрямів удосконалення екологічної стандартизації в Україні, а саме питання удосконалення екологічної стандартизації з урахуванням міжнародного досвіду окремих країн, удосконалення екологічної стандартизації, спрямованої на приведення законодавства України до стандартів ЄС, а також удосконалення екологічної стандартизації з урахуванням вітчизняного досвіду.

Сформульовані у дисертації висновки мають самостійний характер та є

результатом особистої науково-дослідної роботи здобувача, який не обмежується формальним викладенням наукових позицій, висловлених у юридичній літературі, а здійснює їх критичне осмислення, проводить власний аналіз нормативних положень та доктринальних підходів, що дозволило сформулювати аргументовані авторські підходи до вирішення низки дискусійних проблем. У роботі простежується самостійність наукового мислення дисертанта, вміння формувати власну позицію щодо проблемних аспектів екологічної стандартизації в Україні і належним чином її обґрунтовувати.

Дотримання правил академічної доброчесності

Аналіз змісту дисертаційної роботи М.С.Белякова дає підстави констатувати дотримання правил академічної доброчесності. У представленій роботі порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. Автор відповідально використовує наукові джерела, належним чином посилається на нормативно-правові акти, наукові праці та інші використані джерела. Усі запозичення мають належне оформлення та супроводжуються необхідними посиланнями на джерела походження. Правила наукового цитування у дисертації дотримано, використані джерела є належним чином ідентифікованими, а викладені у роботі наукові положення, висновки та пропозиції мають самостійний характер. Це свідчить про відповідальне ставлення до вимог академічної етики, належний рівень наукової культури та добросовісність у проведенні наукового дослідження.

Зауваження та/або дискусійні питання щодо положень дисертації

Варто зауважити, що попри схвальну характеристику роботи, окремі положення є такими, що мають дискусійний характер через різнобічні погляди на досліджувану проблематику. В цьому контексті додаткового уточнення під час захисту потребує наступне:

1. Дисертант визначає, що суб'єктами, які загалом складають організаційно-правовий механізм екологічної стандартизації в Україні, є: 1) центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері стандартизації; 2) центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері стандартизації; 3) національний орган стандартизації; 4) технічні комітети стандартизації; 5) підприємства, установи та організації, що здійснюють стандартизацію. Однак, хоча щодо віднесення кожного з зазначених суб'єктів до організаційно-правового механізму екологічної стандартизації в Україні варто погодитися, в той же час слід звернути увагу й на те, що з точки зору повноти охоплення суб'єктів запропонований перелік можна розглядати як неповний. Так, у науці досить часто до організаційно-правового механізму стандартизації відносять і Верховну Раду України, і Президента України, і Кабінет Міністрів України. У зв'язку з цим виникає питання щодо того, чи можна зазначених суб'єктів також розглядати як суб'єктів екологічної стандартизації.

2. Здобувач вважає, що з метою уніфікації екологічного законодавства та комплексного нормативно-правового регулювання екологічної сфери в Україні слід запровадити Екологічний кодекс України (Кодекс законів України про довкілля), в якому виділити окремий розділ «Екологічна стандартизація та нормування».

Слід зауважити, що пропозиція прийняти Екологічний кодекс України є не новою та висловлюється відомими науковцями вже впродовж тривалого часу. Однак, поряд з цим очевидно, що намагання провести уніфікацію екологічного законодавства в межах одного комплексного нормативно-правового акту – Екологічного кодексу України, може призвести до руйнації, більш-менш ефективної системи екологічних прав в Україні, втрати чинності окремими спеціальними нормами екологічного законодавства, призвести до певних втрат на адаптації Кодексу до реалій, що в умовах триваючої в Україні війни породжує й питання доцільності прийняття цього Кодексу на даному етапі.

3. У дисертації обґрунтовується положення про процесуальну правову природу екологічної стандартизації, а також розглянуто екологічну стандартизацію як різновид екологічного процесу, а сама екологічна стандартизація розглядається у правовому значенні як сукупність еколого-правових правовідносин, які регулюються нормами екологічного процесуального права. У зв'язку з тим, що екологічна стандартизація є фактично сукупністю еколого-правових процесуальних правовідносин, виникає питання, чи притаманні загалом цим відносинам ті ознаки, які є притаманні іншим процесуальним правовідносинам, чи є серед принципів екологічної стандартизації ті з них, які характеризують її як процес тощо. У зв'язку з цим, автору доцільно було б надати у роботі більш ширшу характеристику еколого-правових правовідносин саме як процесуальних.

4. Позитивом роботи є удосконалені автором визначення поняття екологічного стандарту та сформульовані автором ознаки екологічного стандарту у положеннях наукової новизни. Однак, вбачаємо у них деяку невідповідність.

Так, формулюючи власне визначення поняття екологічного стандарту здобувач під екологічним стандартом пропонує розуміти необов'язковий для виконання нормативний документ. Однак при формулюванні ознак стандарту він вказує на те, що однією з таких ознак є необов'язковість його для застосування. Таким чином, щодо розуміння сутності екологічного стандарту вжито дві різних за своїм змістом правових категорії – «застосування» та «виконання». У зв'язку з цим, виникає питання щодо того, як співвідносяться у понятті та ознаках екологічного стандарту необов'язковість його застосування та необов'язковість його виконання, і якою ж власне є одна з ознак екологічного стандарту – його необов'язковість для застосування чи необов'язковість для виконання.

5. Автором запропоновано розробити комплексний національний стандарт «Система охорони та захисту лісових ресурсів в Україні». Він

повинен обов'язково містити: 1) оновлену екологічну та лісову термінологію; 2) основні засади системи управління в лісовій сфері; 3) основні механізми раціонального та екологічно обґрунтованого ведення лісового господарства; 4) алгоритм визначення шкоди, завданої лісовому фонду з використанням спеціальних формул та коефіцієнтів, що максимально враховують якісні та кількісні показники лісових ресурсів; 5) передові способи боротьби зі спробами неправомірної експлуатації лісу. При цьому, на думку автора, в новому національному екологічному стандарті повинні бути визначені такі критерії віднесення певної території до земель лісового фонду, як мінімальна площа земельної ділянки, кількість дерев, їх висота та довжина, відстань між кронами дерев, ярусність коріння, обсяг листяного покриву та інші характеризуючі дані (стор.138). Однак, автор не пояснює, як ці критерії допоможуть віднести певні території до земель лісового фонду і загалом для чого вони необхідні.

Однак висловлені зауваження та рекомендації не знижують загальної наукової цінності дисертації, а свідчать про творчий зміст наукової роботи такого рівня. Водночас вони виражають значний науковий інтерес до порушеної проблематики, яка має безсумнівне прикладне значення та може бути основою для здійснення подальших наукових пошуків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація дослідження Белякова Максима Сергійовича «Правові засади екологічної стандартизації в Україні» за своїм змістом, структурою, рівнем наукової новизни та практичним значенням відповідає встановленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Робота є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, у якій розв'язано актуальне наукове завдання, що має істотне значення для розвитку науки екологічного права та вдосконалення практики застосування законодавства про стандартизацію.

Дисертація відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами), оскільки містить самостійно отримані наукові результати, характеризується належним рівнем теоретичного обґрунтування, логічною структурою, науковою новизною та практичною спрямованістю.

Оформлення дисертаційної роботи загалом відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, оскільки містить науково обґрунтовані результати, що мають значення для розвитку відповідної галузі знань, а основні положення дисертації

пройшли належну апробацію та відображені у наукових публікаціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертацію Белякова Максима Сергійовича на тему «Правові засади екологічної стандартизації в Україні» виконано відповідно до встановлених нормативних вимог, а тому її автор справедливо заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

доцент кафедри

публічного та приватного права

ВНЗ «Національна академія управління»

к.ю.н.

Ігор ПАРИЗЬКИЙ

Підпис І. Паризького
ЗАСВІДЧУЮ
Наданий відділу персоналу та студентів
20__р.
М. ЧИРВА